

100 vuotta työväenliikettä Kannuksessa

– Kirj. Tapani Salomaa

Kannuksen työväenyhdistyksen perustaminen osui marraskuun 1905 yleislakon jälkeiseen innostukseen. Uudenvuoden päivänä 1906 Kannuksen palokunnan talolle kokoontunut väki päätti perustaan työväenyhdistyksen. Perustavan kokouksen puheenjohtajana toimi kauppias ja talollinen Oskari Tokoi, joka oli Amerikassa osallistunut mainareiden ammattiliiton toimintaan.

Kannuksen työväenyhdistys oli osa kasvavaa sosialidemokraattista joukko-liikettä, jota innoitti vaatimukset sääty-yhteiskunnan kaatamisesta ja siihen liittyvästä äänioikeusuudistuksesta ja eduskunnasta. Uusi yhdistys aloitti toimintansa suurella innolla. Pian järjestettiin ensimmäiset iltamat, perustettiin näyttelyseura ja naisosasto.

Ensimmäiset eduskuntavaalit 1907 olivat iso voimainponnistus. Vaaleja harjoiteltiin etukäteen ja osallistuttiin puolueen järjestämiin tilaisuuksiin kuten Oulun puoluekokoukseen. Vaalien ehdokasasettelu työväenyhdistyksen kokouksessa ei ollut läpihuutojuttu. Suljetussa lippuäänestyksessä Oskari Tokoi sai yhden äänen enemmän kuin toiseksi listalle valittu ehdokas Aura Kiiskinen. Jälkikäteen voi arvailla, että mitä olisi seurannut, jos olisi käynyt toisin päin. Historian kulku on aika pienestä kiinni.

Tokoi valittiin ehdokkaaksi ja hän kävi ympäri Pohjanmaata puhekiertueella. Lapualta todettiin, että "tupa oli haljeta tungoksesta" ja että Tokoin puhe "saavutti tavatonta mieltymystä". Pohjanmaalta eduskuntaan valittiin kolme edustajaa, heidän joukossa Oskari Tokoi, josta sittemmin tuli yksi keskeisistä työväenliikkeen johtajista.

Vaalit saattoivat olla syynä tietynlaiseen välirikoon palokunnan kanssa. Työväenyhdistys valitti, että heiltä perittiin korkeampaa vuokraa kuin kulkevalta teatteriseurueelta. Pian alkoikin keskustelu siitä, että hankittaisiin oma talo. Huhtikuussa 1907 perustettiin rakennustoimikunta ja vuokrattiin maa-alue sekä hankittiin Tokoin takauksella rakennustarvikkeet ja ostettiin ns. värjärin tupa, jonka yhteyteen alettiin rakentaa noin 24 metriä pitkää, 12 metriä leveää ja 9 metriä korkeaa työväentaloa. Noin 100 jäsenen yhdistykselle rakennusprojekti oli huikea saavutus ja komean talon vihkiäisjuhlaa vietettiin 3.10.1909.

1. Kannuksen työväenyhdistyksen taloa rakennetaan 1906-1910. – Työväen Arkisto

Taloa laajennettiin yläosaltaan 1920-luvulla, jolloin se oli ulkoapäin nykyisessä asussaan. Oma talo antoi aivan uudet puitteet toiminnalle. Valistustyö, harrastukset ja vapaa-aika täyttivät vähäisen vapaa-ajan. Työväenyhdistyksen yhteyteen perustettiin nuorisosasto, raittiosasto, lasten raittiosasto Toive, kirjastotoimikunta, urheilutoimikunta ja soittokunta. Nuorisosasto julkaisi joka kokoukseen oman "nyrkkipainolla" toteutetun lehden nimeltä "Kehitys".

Kannuksen raitilla

Vapaa-ajalla tehtiin retkiä lähiseudulle, talvisin järjestettiin hiihtokilpailuja, mutta pääosan ajasta veivät ohjelmallisten iltamien harjoittelu ja järjestäminen. Iltamat päättyivät tansseihin, joihin lähiseudun nuorisokokoukset osallistui. Yhdistykselle iltamat olivat tärkeä varainhankintakeino arpajaisten ohella. Työväentalon rakentamiseen oli otettu lainaa, jota vähitellen maksettiin pois. Varsinainen voimannäyttö olivat vappukulkueet. Marssi suuntautui Kaateenkankaalle noin kolmen kilometrin päähän työväentalolta.

Vuoden 1918 tapahtumat eivät olleet täällä yhtä traagisia kuin etelämpänä. Vielä tammikuussa sosiaalidemokraattisen kunnallisjärjestöjen kansalaiskokouksessa yksimielisesti vedottiin, että puna- ja suojeluskaartit riisuvat aseensa ja että venäläinen sotaväki poistetaan maasta. Sota ei kuitenkin ollut vältettävissä ja sen seuraukset ulottuivat myös Kannukseen. Muutamia työväenyhdistyksen jäseniä vangittiin. Vankilana toimi Kannuksen veturitalli, mutta osa pidätetyistä joutui Tammisaaren vankilaan. Työväenyhdistyksen

puheenjohtaja Valfrid Jokinen sai syytteen punakaartin päällikkyydestä ja ryssän kätyrinä olemisesta. Syytteet toivat viiden vuoden tuomion, josta hän olisi selvinnyt ehdonalaisella. Vain muutamaa päivää ennen vapautumista hän kuitenkin sairastui tuolloin riehuneeseen espanjantautiin ja kuoli Tampereella. Kannuksessa tapahtui myös kaksi teloitusta, joista ainakin toiseen liittyi aiheeton kosto.

2. Kannuksen työväen Vappu 1908. – Tokoi-museo

Kannuksen työväenyhdistys aloitti toimintansa kansalaissodan jälkeen varsin pian. Vuoden 1919 toimintakertomuksessa todettiin, että yhdistys on pitänyt kilpahiihtoja, kesä- ja syysjuhlat sekä työjuhlan elokuussa. Vapunpäivänä ei järjestetty tavanmukaista kävelyretkeä, vaan juhlaa vietettiin talolla. Iltamiakaan ei aina voitu järjestää, kun ei saatu lupaa. Näytelmäseura toimi vilkkaasti ja sai ensimmäisen palkinnon piirin kesäjuhlissa. Näytelmien ohjaajat olivat tuolloin ja myöhemminkin palkattuina. Aina ei kuitenkaan onnistuttu palkkauksessa. Vuosikertomuksessa todettiin, että näytelmäseuran johtaja oli käsittänyt toimensa oman afäärinsä kannalta.

Työväenyhdistys oli aloitteellinen, kun 1920-luvun alussa perustettiin Työväen osuuskauppa ja voimistelu ja urheiluseura Kiisto. Lestijokilaakson osuusliike aloitti toimintansa heinäkuussa 1923 työväentalolla, mutta muutti pian omaan kiinteistöön. Kaikki eivät ottaneet uutta kauppa suopeasti vastaan. Kannuksen kirkkoherran kerrotaan sanoneen, että liikettä johdetaan Moskovasta ja että myyjätkin kantavat pedon merkkiä. Teatteri,

iltamat, kuoro ja tanssit olivat näkyvää toimintaa, mikä kokosi laajan joukon kannuslaisia työväentalolle.

3. Tarjoilua Työväentalon tapahtumassa 1900-luvun alkupuolella. – Tokoi-museo

Yhdistyksen raha-asiat eivät olleet 1920-luvulla kovinkaan hyvällä tolalla. Yhdistys oli taannut Eskolan työväenyhdistyksen velkoja ja työväentalon kunnostaminen oli niellyt varoja. Talouden kohentamiseksi työväenyhdistys päätti 1927 ruveta harjoittamaan elokuva liikettä. Muutamat yhdistyksen jäsenet omistivat elokuvakoneen ja myivät sen yhdistykselle. Elokuvia varten ostettiin 180 tuolia, rakennettiin konehuone ja koulutettiin Helsingissä koneen käyttäjä. Yhdistyksen uutta liiketoimintaa arvioitiin kriittisesti, mutta kun oli velkaa ja elokuvat keräsivät hyvin väkeä, se oli pakko hyväksyä.

Sosialidemokraattisen puolueen suuntaerimielisyydet 1920-luvulla repivät puoluetta ja haittasivat toimintaa. Hajaannus johti siihen, että osa työväenyhdistyksistä erosi tai erotettiin sosialidemokraattisesta puolueesta ja siirtyivät kommunistien hallintaan. Kannuksessakin käytiin suuntakeskustelua ja yhdistys joutui erottamaan joitakin jäseniä "pysyttääkseen yhdistyksen vahvalla sosialidemokraattisella pohjalla".

4. Kannuksen Työväenyhdistyksen talo 1910-1921. – Työväen Arkisto

5. Voimistelijoita Työväentalolla 1925. – Tokoi-museo

Lapuanliikkeen aika 1930-luvun alussa oli Pohjanmaan työväenyhdistyksille vaikeaa aikaa. Ilkivallanteot, työväentalojen sulkemiset, polttamiset, yhdistysten lakkauttamiset, muilutukset ja väkivallanteot olivat yleisiä. Kannuksessa oli kuitenkin varsin rauhallista eikä lapuanliike saanut vahvaa kaiku-pohjaa. Kuvaavaa oli, että kun kunnan pappi, nimismies ja lääkäri vaativat sosialidemokraattisten valtuutettujen erottamista, niin valtuuston porvarilliset jäsenet eivät siihen suostuneet. Vuoden 1931 vuosikertomuksessa todettiin, että "meidän yhdistyksen omaisuus yhtä hyvin kuin kaikkalainen aatteellinen toimintakin on saanut jatkua joitakin pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta aivan häiriintymättä."

6. Kannuksen Työväenyhdistyksen väkeä Työväentalolla. – Tokoi-museo

1930-luvun lopun järjestötoiminta oli vähän samanlaista kuin tänäkin aikana. Aktiiveja oli vähän, velat painoivat, mutta toimintaa kuitenkin saatiin aikaan. Näyttämöharrastus oli suosittua ja kannuslaiset kilpailivat loppiaisena pidetyillä teatteripäivillä. Nuorisopiirin toiminta oli myös vilkasta. Olavi Hurrin "Kansanvaltaa rakentamassa" -kirjassa Toimi Metsäranta kertoo Kannuksen osastosta: "Oli virallisia kuukausikokouksia ja väliaikoina ohjelmallisia viikkokokouksia, joissa kaikki halukkaat saivat esiintyä. Oli alustuksia, jotka ohjelmanumeroiden tapaan joukolla arvosteltiin. Kokouksen sihteeri toimi seuraavassa kokouksessa puheenjohtajana ja näin opeteltiin käytännössä kokoustoimintaa. Oli nurkkakirjuri, joka tarkkaan seurasi kaikkea mitä tapahtui ja laati siitä seuraavaan kokoukseen useinkin hyvin humoristisen raportin."

Myönteisen taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen kausi 1930-luvun lopulla katkesi sodan syttymiseen. Työväestön ajatusmaailmaan sodan syttyminen ei istunut, kun tuoreessa muistissa olivat ensimmäisen maailmansodan kokemukset. Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen ja talvisodan alkaminen oli kaikille sokki, johon ainoa vastaus oli puolustus. Kotirintama oli mukana ja erityisesti ompeluseurat nousivat arvoonsa, kun rintamalle valmistettiin tarvikkeita.

7. Kannuksen työväenyhdistyksen jäseniä työväentalolla 1925. – Työväen Arkisto

Iso tehtävä talvisodan aikana ja sen jälkeen oli karjalaisen siirtoväen asuttaminen. Heitä haluttiin myös mukaan työväenyhdistyksen toimintaan ja mm. Kannuksessa järjestettiin kesällä 1940 juhla, johon osallistui niin paljon väkeä, etteivät kaikki sopineet sisälle työväentaloon. Sotien aikana työväestö järjestötoiminta luonnollisestikin laantui, mutta ei kokonaan loppunut. Huvit oli kielletty, mutta muita tilaisuuksia ja laittomia nurkkatansseja järjestettiin, yhtenä esimerkkinä Kannuksessa elokuussa 1943 pidetyt Pohjoisen piirin kesäjuhlat, jossa oli puhujana Väinö Tanner. Työväentalo oli sodan aikana osittain puolustusvoimien käytössä ja siellä säilytettiin mm. venäläisiä sotavankeja, joista monet siirtyivät maataloihin aputyövoimaksi.

Sodan jälkeen työväenjärjestöjen toiminta sai uutta nostetta. Kommunistien toiminta tuli avoimeksi ja taistelu yhdistysten suunnasta aktivoi väkeä. Kannuksessa suunta oli selkeästi sosialidemokraattinen, mutta Eskolassa oli

vääntöä kommunistien kanssa. Huvitilaisuudet kokosivat runsaasti väkeä. Vuonna 1945 työväentalolla oli 76 iltamat, tanssit ja juhlat. Vuosikertomuksessa voitiin todeta että "yhdistys on takonut rahaa". Vilkas toiminta jatkui seuraavat kaksi vuotta. Varsinkin näytelmät olivat menestyksiä. Vuonna 1947 järjestettiin Kannuksessa ja lähiseudulla 10 näytöstä, joissa oli yhteensä 1544 katsojaa.

8. Työväennäyttämön esitys "Valkean-kaupungin-laulu" – Tokoi-museo

1940-luvun lopulla huvitilaisuudet eivät vetäneet yhtä paljon, mutta toimintaa oli yhä paljon. Urheiluseura Kiisto piti talolla nyrkkeilykoulua ja järjesti myös nyrkkeilykilpailuja. Kannuslaiset menestyivätkin myöhemmin nyrkkeilyssä kansainvälistä tasoa myöten. Myös naisosasto toimi tuolloin vilkkaasti.

KeskiPohjanmaan huono työllisyys 1950-luvulla vei kannuslaiset nuoret pois paikkakunnalta, työväen järjestötoiminta hiipui eikä huvitilaisuuksia-kaan ollut montakaan. Tilanteesta kertoo vuoden 1954 toimintakertomus: "Kannattaako näin olla vai olemmeko jo saavuttaneet ne saavutukset järjestötoiminnassa ja muualla yleisessä elämässä? Emme usko näin olevan".

Sosialidemokraattisen puolueen hajaannus 1950-luvun lopulla heijastui voimakkaasti Kannukseen. Jako skogilaisten ja leskisläisten kesken johti taisteluun työväenyhdistyksestä. Lopputuloksena oli se, että Kannuksen työväenyhdistys joulukuussa 1959 liittyi TPSL:ään. Vähemmistöön jääneet sosialidemokraatit perustivat Kannuksen sosialidemokraattisen kerhon.

9. Oikealla Kannuksen Työväentalo, kesk. Joosepin eli Jokelan talo, vas. Kunnantoyimisto. – Matti Poutvaara 1963. – Museovirasto

Kannuksen työväentalon uusi tuleminen alkoi 1983 kun valtioneuvosto suo- jeli talon, perustettiin Oskari Tokoi Seura ry ja alettiin suunnitella peruskor- jausta.

10. Työväentalo remonttikunnossa. – Tokoi-museo

11. Työväentalo nykyisessä "kuosissaan". – Tokoi-museo.

12. Kannuksen Työväentalon Tokoi-sali. – Tokoi-museo